och sådant, at then Christeliga försam-
lingen nyttiar den platz, som i Hans
Kongl. Maj:ts nådiga bref af d. 11
Decembris förledit år, efter församlingens
egna förslag och begäran, utnämd är,
har Consistorium sådant then Christeliga
församlingen, till hörsam efterrättelse
lät hän med wid handen gifwa; jämte war-
nadt råd at befråga sig med någon för-
faren Byggmästare, innan någon wiss
platz utwäljes, förblifwande

Ehen Christeliga och Hedervärda För-
samlingens

Carlstad d. 27
aug. 1775.

Tjänstwilligaste
[illegible]

[illegible] Laur: Hesselius

Joh. [illegible]

Haq. [illegible]
Cons. Not.

Glaswa församl.

N:o 93 Utdrag ur Fryxdals Härads Domböcker 1770 i Junio i Svineberg genom H. Herr. Lanthey anstalt

N:o 1 C.f.

börjar 1629.

Underwarande Ländsfullmäktigen, Carl Swensson til Sund, i Östersyssel. — Fogd

Capitain Mårten Höfwener har Compagnie J. Catrina. — Capitain.

Petr. Dober dömers kallas 1631 fordom Lagläsare. — U. Lagman.

d:o Zach. Andersson dömer men sedan åter Dober til 34

1631

Välbördig Botvid Larsson til Agnhammar och Nygård — Agnhamar
äger frälsebohl i O. Emtervik frälse. — Nygård
En stor del af Häradets gårdar Crono. — Cronohemman
Länsman [illegible] Lysvik — Lysvik.

1632

[illegible] går 200 jern men i brännigen år af — Järn
Bergsmandgårn, och är så mycket hemma.

Töns Bock har ofwan warit fogd härofwan (och säges — Fogd
hafwa bodt i Kittsund).

Öjerby i Öjervik O. Bro Gustafssons frälse har af ueda — Öjervik
och [illegible] ägt en qwarn i Rotnefors — Rotnefors.

1634

d. 26 oct. Gilius Giliusson fogd. Och Carl Swensson. — Fogd.

1642

Landshöfdingen Hake tilhåller finnarne i finnmarken — Finnar.
och gråbmarken samt Fryxände skogen, at ej höjta
landtlopare.

1643

Capit. Lorens Hansson har Compagnie i Fryxdaln. — Officer
Opgummund och andra personer föras til Kroppa. — Kroppa.

1645

Höfner. Majoren Mårten Höfwener. dess Son Lorens war ock ute i Tyskland.

1646

Lysvik. Kyrkebyn i Lysvik

Emtervik. Prästebohl (Emtervik brukas til Victuariae [illegible] Lag

Rottnä. som erfaringar.

Östmark tull. Gränsetull wid Östmark (flyttad til Långnäs)

Kolneros. J Öjervik och Kolneros bo bönder.

1647

Pris. En oxe om 8 à 900 järn.

1648

Frykstad. J Landshöfdingens ställe Capit. Jost Larsson på Frykstad

Härads Skr. Häradsskrifwaren Jon Larsson.

Tull Inspect. Göran Sandersson v. Inspector öfwer gränsetullarne i Wermeland och lilla Tullen i Carlstad.

Folkerudg. Torpet Folkerudsgården warit ägt af en Olof Svens Söner Björn och Olof än få fasta därå.

Ulfs skrifning. Åke Hansson Ulfsparre höll skrifning 1630, sedan Joh. Pontusson de la Gardie och derpå öfwersten Welb. Thom. Thomesson.

1649

Agnhamar. Welb. Fru Beata Ståhl til Agnhammar.

1651

Gylleby. Gilleby i Sunt Jöns frälse.

Capellan. Capellanen Hederliga och wällärda Herr Måns Petri

Helgeby. i Helgeby som brunnit för honom d. 7 febr. war ewer Helgeby Crono, men blef bytt mot Åmberg.

Gräsmark. Hela gräsmarken för lång tid sedan upptagen på Vossebergs ägor.

Skinnargård. 2ne bönder bo i Skinnaregården, men en skal afflytta, efter 2 ej kunna wara behållne (Tordh. wand. Skinnarbacken för 1652 pag 115).

1652.

Allmogen skal med ärnd förbättra sin lott på Östra bron wid Carlstad, som än är förfallen. — Ö. Brohall

Forsnäs hammar wid Kolna har Clamen upbygt under hans war Pastor, men ligger nu öde och kan ej upjälpas, såsom liggande 9 mil från bergslagen och har ingen skog. — Forsnäs H.

Utbrändt et Åtill land emellan landswägen, Sjörlebäcken, Fryken och Bada nedom. — Badabruk

1653

David Stuart til Agnhammar. — Agnhamar.

Kolneros Hildebrand Ugglas frälse — Kolneros.

Öfwersten Hugo Hamilton äger frälse wid Spettungen, fordom Crono. — Spettungen

Tideman Persson har dömt 1626 Sept. 11 Jacob Pedersson 1603. — U. Lagmän.

1654

Boo Kibbing hade i sin tid Skinnaregården och Åmberg til frälse. nu äger Capit. Jon Hansson (Gyllenspetz) utblagor af Åmberg och fordom Johan Brun har lifstid donation på Skinnaregården, doch ligger Crono. — Skinnargård Åmberg

Wällärde Herr Nils Andreä nu warande i Stockholm född 1/6 i S. Åmberg 1636 (Stud. Ups. 1642) — d:o

Förr har warit nämnd Hammarsund wid Kolneros och nu omtalad Eric Nilssons Hammarsund ibidem. — Kolneros ham.

1655

Ännu sägas gårdarne i Gräsmarken ligga i Sunne. — Gräsmarker

Capellanen wällärde Herr Anders Torberni har Korbyten på Berg i Lysvik Sokn — Berga.

Pastor Herr Lars på Kerna i Grafva wid pass 50 år sedan. — Kerna i Grafva

Finnar. America. Efter Landshöfdingens G. Soops bref dat. Carlstad d. 11 febr. 655 uengifwa sig några finnar at resa til westindien

Tideman Persson utgifwit en Sedel 1631 d. 30 Junii.

U. Lagman.

1656

Fogd. Gilius Gilisson fogde öfwer Ö. Sysslet, Bergslagen och Carlskoga

Landsman, som warit fram första början, Nils Bololfs-

Bergenhem. son, Bergenhemars Stamfader, drunknade i Mangen 1654

Lagman i år Domare Håkan Månsson Verner efter honom.

Landsväg i Grösmark. En wäg skal göras emellan sjön Kymmen genom Grösmarken i Sunne til Åshagen i Fryksände, der en sjö gårdar indelas.

Capellan. Berga. Capellanen i Fryxdaln Herr Anders Torberni, eger genom kiöp och arf halfwa Berga.

Skråckvik. Landtgewaldigern Halsten i Schråckvik

Gylleby. På Gilleby bor Capitain Jon Hansson.

Rotneros. Rotneros tilföll Major Hildebrand Uggla i arf på des

Hammare fru wägnar efter hennes Morfar Botwid Larsson.

Jean Börjesson (Carlberg) hade kommit öfwerens med Botwid om 4 skepp stångjern för en ström derstädes til hammar, som han wed bygt, men ej betalt jernet, hwarpå Uggla klagar. Detta skedde d. 21 julii 1639 då Botwid gaf lof at på sit qwarnställe bygga 2 hammar för 4 skepp om året i beqwämlig tid. För någon år sedan flöt den ena hammaren ut, ty afdrog Joh. Börjesson 2 skepp, och wil nu ej åtaga sig mera.

Capellanen Herr Måns eger Östanås skatte.

Capit. Jon Hansson Spets på Gilleby klagar på sin hustru Karin Eskilsdotter at hon 1642, då han war i Tyskland, legat med en soldat Hans Jonsson. Då hennes dräng det först bradde henne, swarade hon: det kommer dig

intet wid, har jag en hima, dan hon ha 2 drängar. Hon dömdes som för enfalt hor andra gången til 80 Dr smt.

1657

Arvidus Olai wil bo i Kolsgård på sit arfgods, men får ej tilstånd. Han har studerat. Under för med 2 döttrar at Lidköping 662. (Stud. Ups. 1644.)

1658

Råd fång af Spåkonan för rödsot hos boskap. **Widskepelse**

1660

Jacob en finne upbygt Kymmen, som nu står för ¼ Cro- **Kymmen**

nu, det Kongl. Mt. efter Norrköpings beslut General

Capit. Anders Nilsson Crabat til frälse. Söktes nu igen **Officer.**

af Jacobs söner.

1661

Jon Hansson, som fått Åmberg efter Norrköpings beslut, **Åmberg**

har sålt det för 220 rdlr smt såsom allodial frälse, til Landsman Nils Bololfsson. Nu revoceras det af bådas [illegible] ägarna åter.

1657 höll graf Gustaf Oxenstjerna General mönstring wid **Mönstring**

Ekshärad, och bröt derpå ganska hastigt up.

Landswägen skal ställas ut och öfwer Sunnegårdsbergen til **Landsväg.**

Carlstad från Fryxdaln.

1664

Major Hildebrand Uggla klagar. **Slägt.**

d. 7 Martii 1658 hade öfwersten Hugo Hamilton sålt **Bada.**

frälsepräntiggården i Bada skatteh. för 320 rdlr in specie

1665

Sedan öfwerstelieutenant Gyllenspets fått tilbytt sig **Helgeby**

militiehemmanet Helgeby mot några sina donationsgods **Gylleby.**

efter Norrköpings beslut, lade han det strax under

Gylleby säteri, såsom ider utskiedes i åker och äng.

d. 22 Sept. Henric Johansson på Benneberg första gång. **Fogd.**

Åtorp. i Wästk: Gylleby — Gyllenspets til Gylleby och Åtorp. med han 1650 fick Gylleby til donation war iche at under hus eller skatgård behållen, och ädran låg i linda, at knapt lunda sås 8 tunnor höst och wår. ingen wann skogsväxt. N. Åmberg, som han fått med lika wilkor war af samma beskaffenhet.

1666.

Ammiral. Collegium gifwit Swen Brandt fiscals fullmagt om Ötzjnenn d. 16 Dec. 65.

Åholm. i Wästk: — Gyllenspets til Gylleby och Åholm

officer. — Sergeanten Christopher Lorens. och moder Capitainskan Margreta Chr. dotter Hafwerlundt i Persby i Sunne.

1667

Kymmen — Gyllenspets sände skog och fiske wästan Kymmen til en frimm för 20 rdl Sm från Gylleby.

Skinnargård. — Capit. Joh. Brun i Skinnarngården.

Gunnarsby. — Capit. Eric Anders Grabat haft Gunnarsby til frälse men köpt til skatte af Landen. Verner, och har länge warit Tingsgård.

Fråsbol Emt. Rotneros — upbjudes Fråstabohl och Rotneros Hildebrand Ugglas förpantnings gods af wälb. Beata Lillieram.

1668

Grasmark — Om Kullet Gråsmarken i Sunne sokn.

Bergja. — 1/6 i Bergia af Herr Håkan Torstenio upb

1668

Sunne Pgd. — Östan elfwen Björka i Lysvik har af ålder warit brukat af Pastoribus och confirmeras.

Helgeby — Sedan nu Gyllenspets fått Helgeby sig warannat lä- ter han bebör brukas halfwa Åmberg för skatt, som sedan 62 warit under Säteris frihet upp-

W. Lagman. — brukt. Fleming sköld sender i November

Din Niding! Hwarföre har borttaga 2ne blad?

1684

Skinnarsgården 1 tildelat Lieut. Peter Berondt til boställe 1684 d. 2 junii. — Skinnarsgård officer.

Fändriken Jonas Brandt öfwer Angenbyn 1 från 1680 illa medfarit och ingen skog til timmer. — Agnesbyn. officer.

1685

d. 10 martii pantsätter ryttmästar Gustaf Uggla Rot- neros til Mats Iser med Fråstbohl och flere hemman. — Rotneros.

Befallningsman Jon Larsson och Kerstin Ersdotter upt Ulfsby rante. har nu ryligen dödt. — Ulfsby

Prosten Iser framwiser at gammalt Lagm. Halsten Andersons bref 1546, som förswarar kannsiöskog eller Bråtåsen under Prästgården i anledning af en Lag- mans dom 223 år förut eller 1323 (p. 72 d:o N:o 5. p. 35) — Lagman Sunne pgd

1686

Prosten Joh. Iser får syn på Bada hemman. — Bada.

Öfwersten Reinhold Rhebinder — Öfwersten.

Tullförwaltaren i Carlstad Daniel Gilberg gifwit Lars Jonsson i Fråstabol fullmagt d. 8 oct. 682 at upbära all tull i Elfdalen och Fryxdalen. — Tull.

Fru Martha Ekeblad köpt frälseh. Prästebohl i Em- terwik 1 af sin dotterson Gustaf Uggla för 600 rdl. s:mt courant, d. 3 oct. 1685. — Prästboll Ekeblad

U. åb. i Emterwik 1 skattesh. indelt til regementsfält- skären Paul Boll. — åboställe

1687

Häradet anhåller hos Landshöfdingen at få wara som fordom under en fogd med Elfdalen, äfwen som de hafwa en häradshöfding, för den närs gemen- skap de hafwa i skog och mark af fem mil. — fogd.

Lieutnantskan h. Malin Bernhsdotter i Öjerwik har en styfdotter Martha Smålänning.

1688

Fogd. d. 3 martii upläste Camarcollegii fullmagt för Thore Lerman at vara fogd öfver Ö. Fögderiet af d. 26 aug. förledit år.

Gylleby. Gylleby 1 för 30 år sedan gort til säteri, bebodt af Pet. Gyllenspetz, derunder inlagt Hulgeby 1. väl bijgt. Arfvidstorp 1/8 innom rå och rör och en ospiallagd torpare.

Rotneros. Rotneros 1 odal frälse bebodt af Gust. Uggla. bleff säteri 1679, bör bättre bebijggas. har nödvändiga ägoperparner, särdeles 3 oskattlagde dagsverksstorp.

förmedlade hemman

Bergskogs bost. Bergskog 3/4 Crono Sergeant och förare bostellet vid öfverste Leutenantens Compagnie. förmedlat 1/4 af Landsh. Baltzar Gyllenhoff.

Mörkeruds bost. Mörkerud fouriers bostelle förmedlat hemma tid från 1/2 til 1/4.

Ödeshemman.

Sannerud. Sunne sokn. Sannerud 1/4 öfver 40 år öde.

Forsnäs h. 2 Forsnäs hammar upptagen af D. Biskop Kamen och fordom varit skattlagd för 2 skpd stångjärn, nu öfver 40 år öde, för skogbrist och aflägsenhet från Bergslagen.

Rotneros ham. 3 en hammar i Rotnerosström upptagen af Joh. Börjesson skattlagd til 1 1/2 skpd stångjärn. öde för 40 år, af samma orsak, som Forsnäs, då Johan Börjesson

Kansäters. ... bygde en hammar vid Kansäter.

Åsteby h. Frykerude sokn Åsteby hammar skattlagd för 1 skpd tackjärn, bygd af borg. Olof Börjesson, som kom af sig och bönderna i öfverbyn drefvo honom ... dock ödeladt hon för 40 år sedan. ... eller myrjärnet ... han drefft tog ... af, och til tackjärns fängst var 14 mil.

Homen By. Homman By i Emtervik

1689

Sundsbron vid öfverbyn i Frykerude bestod nu af 15 par och 3 pålar. [har sedan blifvit ökt til 25 par. den ligger 2 mil Norr från Kyrkan] Sundsbron

som sedan til 1689 blifvit hållen af 2 hemman, men de ladet flera til.

Om hösten dömer Magnus G. Ekebohm. Häradsh.

Lagman Herr Aron (Johan) Sylvius Lagman.

D. Biskop Kamen köpt en skogs tract af Bada bönder öfver om ...ren, och fått fasta 1654. Som hemmanen ... gort Cronan tienst och nu ... öde, vinnat det af bönderna ater, men Pastor Vigelius fullmagtigad af Hr. Fryksman på sin Svärmoders vägnar vädjar til Lagmans rätten. Bada.

Gränse tullinspectoren Math. Ernst med ... utsåg til tullplatser Östmark om vintern och Kådum om sommaren, samt för de ... Tullplatser

1690

Befallningsman Joh. Loffman 10 maji. Fogd.

En gammal Landsman i Fryksdalen Math. Ifvarsson gifvit en attest om Lagmansdom 1546. d:o

Hannibals fägden 1644.

1691

N. Åmberg 1 Crono nu förmedlat til 1/2 och anslagit til Capellans bostellet. N. åmberg

Capellanen Sven Frykenius född i Svenby i Emtervik.

Utsynes mänd dömer Bålåsskog til Kansäter d. 15 aug. 1691. Bålåsskog

1692

Landtränte mästaren Joh. Carlheim köpt af Regementsquarter mästaren And. Björnberg d. 8 sept. 91 halfva hammarbyggnaden vid Rotneros, som då mäst var ... och alla omkostnader för 823 ... med Rotneros h.

wille ut bygga lika deltagen i det som en kan
ägå til hammarens fortsättjande. Wägtmästare
Uggla hade sålt ut skiln land, til och med ängs-
dalen för 30 rdlr courant

Landsgevald. Eric Andersson Skragge Landsgevaldigers fullmagt d.
3 julii 1691.

1693

Rotneros. Ugglas fru Elisabeth Björnberg will med 15 rdlr C.
återbörda det ängstycke, som hennes man sålt
til Carlheim under Rotneros hammarbruk

Carlsberg. detta härad warit wunnit at vid Carlberg uppehålla
den wästra Camaren med byggnad, bord, fönster, skåp,
spjäll och lås. item en stol, et grönt bordkläde af ...

Rotneros Slägt. Rotneros intecknad för Bankens fordran 1000 dlr Smt
Capit. Carl Ugglas fru Christina Björnberg.

1694

Olby, Bada Slägt. Brukspatron Nils Varnmark pantsatt sin swåger
B. P. Peter Vester de 2 nybyggda hammare Ohlby och
Bada för caution hos Kongl. Rådet N. Bjelke på 2500 dlr Smt

Carlsberg säti. Carlbergs säteri ägdes af Öfverstel. och Camarh. Carl
M. Stuart, som bytte det til sin systerson Capitain
Carl Rosenholm emot säteriet Långebro; dock gaf
han 2400 dlr Smt och en del i Wrakesunds säteri
maleum. Gierbyn i Sunne låg under Carlsberg.

Gierbyn. Öst.Björkeref. Inspector Christ. Geijer fått transport af Wäg. quar-
termästar Björnberg på dess tilstånd af några bönder
at få bygga hytta eller hammar i Öster Björke ref

Rotnerosf. Som Björnberg sålt sin halfva hammar i Rotneros
ström til ofsagd man, så will Ugglas fru E. Björnberg
börda, som och beviljas. men Carlheim appellerade.

Bönderne i Gåhlsjö updrogo den 12 Nov 1693 Torbjörn Gåhlsjöf.
Nildman at få bygga hammar i sin ref för 50 dlr Smt
D:o d:o i Öfvarbjörke d 21 Nov. sina rätt i sin ref för Öfvarbjörke
70 rdlr courant. bägge utlofvo åtminstone lösning
D:o af samma bönder d 25 Nov. Landsfästen i Tvåråf.
Tvarån för 80 dlr Smt

Joh. Carlheim och B. P. Joh. Schröder köpt af Torsby Torsbyf.
öfver ström och mark för 100 dlr Smt.

Capit. Joh. Bonde sålt skatterättigheten på Prästeboln Prästeboln
i Emtervik til bönder för 400 rdlr d 28 Junii 94

1695

Nildman och Swågern Eric Plan äga Gåhlsjö och Björ- Gåhlsjö och
ke hammar, som nu upbjudes för 4000 dlr Caroliner Björke
för Banken.

Gerbyn pantsatt af Carlheim til Vigelius 3 julii Gerbyn
för 1500 dlr Smt.

Christopher Mobach dömer Häradshöfd.

1696

Gustaf Uggla köpt 3 tt ränta i Rotneros af sina Rotneros.
bröder Carl, Lennart och Erik d. 4 julii 94.

1697

S. fordom 1 Skarped ¼ sålt af Mad. Ullika Hallelborn Fornäs
til Bancocommissar. Joh. Carlheim d. 16 oct 96. Skarped

1700

Rotnedal 1, Rotneholm ½ hammar och Wädum upbju- Rotneros.
des för 3000 dlr Smts lån vid Bancocontoiret
i Örebro til Björnberg.

1708

d. 10 aug. dömer Lundstedt och Loffman ad fogd.

N:o 94. Anmärkningar på en resa genom Fryxdaln 1770 af E. T.

Postgång: Skjutsen fraktas från Fryxände där hon stadnar och til Carlstad på följande sätt: Stafwarsby i Lysvik för til Gunnarsby i Sunne 6 quart från sit egit hem; gästen i Gunnarsby fraktar til Arvidstorp i Emtervik 6 quart, derifrån til Rud 3 quart, til Gunnarsby i Kils Sokn 3 quart derifrån til Elberg 5½ quart.

Sedvänja: På bröllop bruka allmogen låna [illegible] af herrarandena, som aldrig få [illegible], utan [illegible] gå skuld i lån många år bortåt.

Allmogen här i häradet har ganska länge bibehållit sina förfäders enfaldiga lefnadssätt utan at wara fallen för nyheter. Til at bewisa [illegible] anföres, at då herrskaper [illegible] började kläda bondebruder, så utspökade de andra, til förakt, gärdsgårdsstörar, stubbar i skogen och på [illegible] wid; men nu har mången gjort, at alla bruder wilja wara klädda och bära krona.

Klädedrägt. Manfolk och qwinfolks wanliga klädedrägt har warit tröjor af swart walmar med kläde listor fram på samt omkring kragen, merendels blå och blå uppslag wid ärmarna. Många och de mästa bruka så än, men så hafwa och många grå eller blå tröjor, samt qwinfolken äfwen gröna af kläde eller walmar; kjortlar af åtskillig färg och walmar, kläde eller camlott alt som wäl är til. Hwita spetshufwor på hufwudet och mäst hwita halsdukar. När qwinfolken i Sunne [illegible] i kyrka, hafwa de [illegible], e.g. [illegible], eller [illegible] at gifwa de andra omkring sig.

Sunne Sockenstämmo Protocoll.

1720 Sept. 4. uplästes K. M:ts Resol. af d. 28 april om Carlstads Gymnasii reparation och 6 p. [illegible] bewillning af hwart mantal. Willdugs man Jonas Hagman i Åhleby. — *Carlst. Gymn.* — *Riksdagman.*

1728 maji 19 gifwes project til et orgelwärk och 6 p. [illegible] af mantalet til organisten. — *Orgelwerk i Sunne.*

1739 wid pass målades kyrkan [illegible] af målaren Enberg här i Sokn och Sundberg fr. Carlstad — *Kyrkan målad*

Söder om Sunne kyrka är et kärr, som gör stor skada på kringliggande hemmans ängar; men skulle blifwa til stor nytta, derest det kunde blifwa utdikadt. Prosten Marestadius hade, under sin tid, begrep derom, och lät derföre en hel hop allmoge grafwa [illegible] intil landwägen, hwarifrån det widare skulle gå ut sundet i Fryken; men då han wäl tracterat bönderna en gång, slog en den andra [illegible] med en spade, och arbetet stadnade af. — *Kärn i Sunne*

Bergenhems Slägtens tilkomst — *Bergenhem.*

Nils Botolfsson
Länsman i Fryxdaln, drunknade i Mangen wid Fridros 1654. Han ägde [illegible] och war g. m.

Bengt +

Daniel, Länsm. i Elfdaln, Stud. Ups. 1659
— Jacob, Capellan i Dalby, Stud. Ups. 1685
— Håkan. P. i Kila

Erik, Skrädare i Stockholm

Annika, g. m. Sergeanten Christoph. Lorentz, son af Capit. Lorentz Hansson i Pederby i Sunne 1648.

Bengt, bor i Gunnebyn(?) lefwer 1775

Fryken elfvar. Elfvar som falla i Fryken äro 10. Torsbyälf och Ohlbyelf vid norra ändan. På östra sidan äro Bada, Lysa, Björka, Emta, och på västra sidan Stöpa, Lera, Rottna, Aplungs elfvarne.

Ohlby elf. Ohlbyelf tager sin början vid elfvarne Gjusmen på Brandskogen i Dahlby, som rinner i sjön Brocknen vid Wegsjöfors bruk i Fryxände 3 quart, sedan til Åsbyelf 1/4 genom Gumsjön 1/2 mil der hon får namn af Ohlby och rinner 1/2 quart i Fryken. Hon är en timmerflötnings led.

Bada elf. Badaelf kommer ur Bada sjöarne i Råda Sokn och tjenar äfven til timmerflötning

Bada bruk. Bada bruk ligger vid denna elfs utlopp i Fryken ungefär midt emellan Lysviks och Fryksände kyrkor på et behageligt ställe i skönt wallända. Gårdarna äro delte i öfra och nedra, och från herrgården byggd hvar i sit slut. Första Hammaren stod närmare åt sjön, der nu en ny qvarn är byggd. Han smidde 850 Skeppstångjärn. Utom det är här såg och qvarnar. Sjelfva Bada gård är et bondehemman af 24 öres som herrgården föda 3 à 4 hästar och boskap i jämförelse, ty här är skönt mulbete och skog. Bruket äger i gården en oskattlagd del (se Fryxdals dombokens utdrag) hvarpå sås 10 à 12 tunnor och dertil en lott i gården som skattar 12 %. Brut. Bruksgården ligger behageligt på en hög backe söder om elfven, väl byggd, och är omgifven på norra sidan af stora björkar åt elfkanten, som göra en vacker prospect. En röd sädesbod står ofvan, som sägs vara det första hus, som här byggdes, och det af en Biskop, som var gårdens ägare. Landsvägen går at Sunne öster om. 9 mil til Carlstad sjövägen

Lysvik Sokn

Lysvik kyrka Den första Kyrkan här var, skal hafva varit et bredt hus, derpå et hus af timmer 16 alnar i quadrat med 2 stockvader, som sedan vidbyggdes med et Chor i öster, och sedan Stapel i wäster med ganska högt torn, så at hela huset darrade. Tornet togs ned 1754, men Kyrkan nyttjades til den nya invigdes. Til henne lades grund 1753 och uppmurades då hela Kyrkomuren af 9 hemman utan ringaste hjelp. Derpå stod alt stilla til 1759, hvarefter ständigt arbetades til 1762 d. 26 Sept eller XVI p. Trin. då hon invigdes af Probsten i Elfdalen M. Bengt Piscator, i närvaro af Probsten J. Fryxell, Mag. Steckenius, Mag. Dan. Ekman, Comminister Kjellgren och adj. i Gräsm. Mats Brand. Probsten Fryxell höll Inträdes Predikan.

Kyrkan är 65 steg lång och 25 st. bred hvälfd och wäder med wälfdt tak. Utom det är vapenhus i wäster. 3 stora fenster på hvardera sidan i norr och söder utom 2 runda öfver dörrarna och 2 små högt up på östra väggen. desse äro alla insatte i järnramar.

Ljuskronor af metall 3 st. vackra.

Sacristian bakom Predikstolen med wälfdt tak.

Altartaflan ej synnerligen stor, med målade bilder och nätt målning. Christi korsfästelse under och uppståndelse ofvan. gjord och stofferad 1697.

Predikstolen är gjord 1668 af flaggplankor, som den i Fryxände, liten och utan himmel. På honom står året M. M. S. M. P. S. H. T. K. som bemärker Prosten Manestadius och Håkan Kudén.

Kyrkogårdsbalkarna af sten, ej aldeles färdiga.

Längd, bredd. Lysvik sokn är 1 mil lång i N. och S. längst Fryken på bägge sidor, och 3 mil bred från Gräsmarks rå i W. til Råda i O. då skogarna inräknas.

Lysiön. Lysaelf Lysjön är en liten sjö 1/4 från kyrkan, ur hvilken Lysa älf utfaller i Lysevik vid kyrkan. denna älf är om sommaren så liten, at man kan gå torrskodd öfver henne, men höst och vår drifver hon 5 sqvaltqvarnar. Comminister Bergius planterade kräftor i

Leran henne, som hvad på orten aldrig varit utom älfven Leran. de fångas nu til myckenhet, men deremot hafva Laxöringarna aftagit.

Ö. Berga Ö. Berga norr om kyrkan är odalgård för en stor del hemman väster om Fryken och flera andra, äfven

Tosseberg som Tosseberg i Sunne är för norra delen i gräsmarken.

Capellan. Herr Anders Bergius Comminister i Lysvik. född i alster 1671 d. 23 Martii. fadr. Bruksf. And. Bergius modr. Ellika Holsten. Stud. Ups. 1690. Prest 1701 och sedan kallad til Lysvik. g. 1702 m. Jfr. Sara Frykner, med henne 1 son 4 döttrar. Dog 1742 d. 1 Febr.

Landsväg. Vägen går genom denna socken från Sunne til Fryxände öster om Fryken, på mer eller mindre distance från sjön. den är kuflig och angenäm, med allehanda slags träd, och liuflig lukt af Linnaea, hvar denna tiden (Junii 1770) vid Åsgård

Ekar mil söder från kyrkan stå 2 ekar invid vägen de enda i socknen. vid en annan gård stå 2 gla [?]

Lindar. Lindar invid vägen, dem bönder kalla Vastträd (Bastträn)

Stenkummel **Gerdsviksudde** På Gerdsviksudden söder ifrån Råda är en stor stenkummel full af ormar, så at aldrig någon vågat röra honom; men i 12 à 13 litet söder derom på

Orberget Orberget äfven invid Fryken har man på somliga had och dels kastat up stenar, och funnit benpipor til något öfver 2 alnars längd alldeles hela, och människoskallar derefter i proportion, som länge förvarades hos Inspector Kullander på Råda, men en af hans drängar förstörde dem i fruktan för något ondt, för 3 à 4 år sedan. d. 13 maji reste Herr V. Häradshöfding Lanner, Magister Ekman, deras fruntimmer och många flera med mig dit, då vi vid mycken stens aflastning funno i 2 högar (mer tillät ej tiden) at grafvar af hällstenar väl lagda grafvar, med stora gråstenar vid hufvud och fötter, den ena 5 1/2 aln lång och den andra 13 quarter. Vi funno inga hela ben, men stora knotor och sönderslagna ben, som utvisste at massift folk der blifvit begrafvet. Somlige af medföljet hölls den större

Thori Jotun för Thori Jotuns graf, som skal hafva bodt på Thorsby. Dessa stenkummel hålla vissårligen från 600 til 1500 lass sten hvardera, somliga så stora at de kunna handteras af en karl men en del hålla väl hästlass. Vi förde de fundne benen med os til Comministern Magister Dan. Ekman i Berga*). Sådana kummel

Öjenäs strand **Björke strand** **Ö. Emtervik** **Örnäs i Kihl** äro äfven vid Öjenäs söder om Lysviks K. vid Björke i Sunne och i Ö. Emtervik, allt på berg invid Fryken. samt på Örnäs udden i Kihl.

*) De hade bordt få ligga quar. Hvarföre spoliera och kringsprida ålderdomens minnesmärken?

Björke. Björke gård i Sunne är nog gammal, och är
den berättelse ännu ibland allmogen at den
skal för långliga tider warit Kuteri eller Præ-
stegård, som ock hwller ständ, och bewises af må-
ga gamla documenter, som här finnas på Swins-
skin eller papper. 3 originaler fick jag der at
införa i Archivo, af de öfriga gjorde jag följan-
de utdrag:

C. Bratt Carl Bratt säljer sin del i Björke til sin swåger
Haquin Tordsson och Syster Margreta, 1469 Torsdag
Pastorer i Sunne och Kjölen efter wårfrudag dygn. Tefftes Herr Joachim Busk
Pastor i Fryxdalen och Herr Byrger i Kjöln.

Mats Bratt 1507 Mats Bratt sålde Olof Björnss(utan twif-
Vinge wel Vinge, som 1520 blef halshuggen i Stockholm)
Lagman sin gård Björka. Tefftes Nielis Olofsson Lagman i
Wermeland, Torbjörn Oddsson, Ivar Nielsson, Herr
Pastorer i Sund och Kiln Håkon [illegible] Herr Anders i Kjölen och Bratts
systerson Hårligh Pedersson.

1509 [illegible] Olof Björnsson aa vapn; och gorde
han då byte med ärlig och wälb. man Iffvar
Nilsson om den jord han kjöpt i Frijdalen af
Matts Bratt. Tefftes ärlig och wälb man Nielis
Lagman Olofsson Lagman, Torbjörn Oddsson, Knut Knutsson
och Hieligh (Pedersson).

d:o Hammar. 1518 Niels Olsson på Hammar Lagman i Wermel.
d:o 1596 Jacob Pedersson på Hans Erichssons wägnar.
d:o 1695-7 Knut Törnehjelm Lagm. i Wermeland.
d:o 1515 höll Torbjör Oddsson Lagmansting i Gunnars-
Pastor i Sund. by. där lofade hederlig man Herr Niels i Sund.
Ivars Björke Denna gård kallad Iffvars björke til skilnad från
Esbjörs björke ej långt ifrån, men den tiden war
utan twifwel allt et.

Lysviks Protocoller började 1626 af Sveno A. Elfdalius.

1626 til at göra en Predikstol 16 skäppor mjöl.
1678 wrgådiga Herr Håkan Capellan.
1680 Inventarium då Herr tilträder: Funt af täljsten
med Kranl 1 stor och 1 liten Klocka, 1 gammal Ljuskrona
af järn, d:o en liten Klocka.
Emedan Tornet är lågt byggt och smått, at
Klockorna ej wäl höras, skal byggas nytt Stapel
nyster om på backen.
1685 Härads syn på en liten Käckerskog, som Kyrkan äger Kyrkoskog
mellan Nyrringeby och Ottersonby.
1690 Herr Håkan är gammal och orkar ej resa, thy har Capellan.
Biskopen hitsändt Herr Joh. Ågren på prof, som
mottagit; dock at han ej skal göra någon tingen
utom Kirkens goda wilja.
1697 Ny altartafla kostenad för 75 D:r Kmt.
1698 på Biskops Visitation begärte någon egen Pastor begärs Pastor
för sig och Fryksände, men widgicks ej af alla.
1711 Chorets och Kyrkans kostning 92 D:r Kmt.
1739 3 mässings Ljuskronor, et mässings wälaspelar.

Fryksände Sokn

Fryksände kyrka
Kyrkan har hwd 3 gånger warit flyttad, och alla gånger
byggd af träd. den första har stått på Torsby ägor in-
wid Alferens utlopp i Sjön, straxt wid Prästagården åt
S.W. från den nu warande. den andra i samma
nådensträl, et stycke högre opp på en backe, dock
bungjekt. Hon war 48 alner lång och 20 bred. wapen-
huset 11 alner i quadrat. Choret i öster. Sacristia i norr,
midt emot södra wapenhuset.
den tredje, som nu står, började byggas 1743 af träd färdig 1745.
i Kors 55 $\frac{1}{4}$ aln i Ö. och W. och 59 $\frac{1}{4}$ i N. och S. wapen-
huset i wäster 11 alner i quadrat hwarofwer är et spitsigt torn.

altartaflan gjord med pelare och bilder af silfver- och guldfärg 1709. är vacker.

Predikstolen är ej lik den i Lysvik, men har och är gjord 1669 med påskrift M.M.M.S.F. B.N.S.I.B.S. den första och sista är Probsten Mariestadius och [illegible] Borgmästar Johan Börjesson, som ägde båda men B.N.S. vet jag icke, om ej Bengt Nilsson, som 1650 blef rådman i Carlstad.

Ljuskronor af metall 5 st.

Fenster 20 st. 15 i hvalfven och et litet rundt vid predikstolen. af de 20 äro 2ne i Sakristien och gå up til Läktaren

Taket är hvälft på samma sätt som Carlstads, men ännu ej måladt. flest är Kyrkan nog mörk, tyckes vara förlåg.

Antiquiteter. Stenfunt finns här, samt et skåp med luckor och 3 gamla män uti med kronor och kappor, i nyare tider målade med Berliner blått och förgyllning då Catholska Inscriptionerna blifvit bortstrukne och språk ur Biblen satte i stället. flest är målningen nog liten. Nedersta bilden sitter, har et vördigt skägg och håller et grönt kors framför sig. den vänstra står upræt har et äple i vänstra och en stridsyxa i högra handen, och trampar på en orm med menniskohufvud. har och skägg. den tredje utan skägg håller et krönggadt svärd. På luckorna äro 2 väl målade bilder.

Klockor äro 2 i Tornet: den mindre gjuten 1752 i Örebro af P. Petræus. har Hesselgrens och Kjellgrens namn.

Gif akt Fryksändes folk
Kom hit, hör Himlens tolk
Så snart du hör mit ljud.
Och tjena Herran Gud.

den Större har följande Inscription

Åhr 1762 då Fryksende Församling för dess vidd och afflägsenhet från moderkyrkan sökt blifva et särskilt Pastorat, omgjöts denna Klocka uppå Kyrkans bekostnad och Soknemännens omsorg under då varande Capellan Herr Johan Kjellgren i Örebro af Peter Petræus.

I Söder.

Kom at höra
Tro och giöra
Hvad Gud i sit ord befallt.
Sky för verlden
Synd och flärden.
Sök Guds Rike framför allt
Så när tiden
Är framliden
Evigt lif du ärfwa skallt.

Kyrkan fick Collect i Upland 1740 Collect.

Socknen stöter i S. til Lysvik och Gråbmarken, i O. gräns.
til Eks härad och Ny. i W. til
och i N. til Nysocken i Elfdalen
Från Lysvik til är Socknen 5½ mil
lång i norr och bred.

Gränsen åt Norige har förr gått ½ mil längre i W. d:o
til Mullhögarna och Mullhögaklint, men går efter nya gräns Tractaten åt Berget Mulldalen. den öfriga dalen, som har en förträfflig skog, tilföll Norige.

Tolfmils Skogen [illegible] emellan Clara och Glaman 12 mils-
Tiomils Skogen emellan Clara och Dalelfven och 10 mils-
Fyramils Skogen emellan Fryksände och Eks härad 4 mils-skog.

Öfver Likbärarne bruka här höga hufvor af kläd öfver hvilka hänges et randigt Wärmska kläde och därföre hvita handdukar. Sedvänja

Klädedrägt. Gifte qvinfolken bruka här om sommaren hvita hufvor eller kläden kring hufvudet och brämmössor om vintern; men pigorna hafva om sommaren flätadt hår utan öfverskyl.

Antiquiteter. En bro skal hafva varit tilämnad öfver Fryken och börjad vid dess östra strand ½ mil norr om Bada hvaraf ther stensättning ännu synes långt ut i sjön. Härom äro 2 berättelser neml. at en gubbe begynt henne i afsigt at komma öfver på västra sidan til en annan, eller ock at det skedt vid fiendtliga tider. Här skal ock synas tecken efter et domaresäte.

Domplats. antiquit. Vigselstenen kallad en sten norr om Bron, midt emellan Lysvik och Fryxende, der et brudfölje ifrån Fryxende mött Lysviks präst, och der blifvit vigde, som skal skedt i catholska tiden.

Prästgården. Prästbol kallad. Prästgården har skön åkerjord til många tunland bygd på berg, omgifven af björkskog, älfven löper i vester strax nedom backen. På gårdens grund var förr och denna kyrkan byggd. Hemma vid gården är dåligt mulbete, men 1 mil bort i skogen äro skjöna säter, der ock så åker är.

Kyrkoskogen. Kyrkan äger en fastighet Kyrkoskogen kallad på hvilken äro 4 torp, som 1739 räntade kyrkan 8 Dr Smt.

Lirudsäng. Den andra kyrkans fastighet Lirudsängen arrenderades för 3 Dr Smt. Til prästegården hörer en

Utskog utskog, som brukas af prästen.

Utdrag af Consistorii Protocoll 1707 d 27 junii.

Prosten -- Vigelius angaf tillika med 12 bönder ifrån Fryxende at Lysviks åboer påstå gudstjenst hvar tredje söndag. Fryxende pastor at få löna hem

Joh: Ågren allena, men han ville ej mista Lysvik. Ändteligen kom man så öfverens, at Fryxende gifver Ågren för sin mistning i Lysvik i tillökning 3 foder hafra, eller ock 1 skeppa ren säd. Lysviks åboer byggde deremot för sin adjunct Herr And. Bergius til capellan, som ock beviljades, då de ock lofvade gifva honom 1 skeppa ren säd och ½ skeppa hafra til augment för det han haft af Fryxende Lysvik Capellan

Ex Protocollo Joh. Velin.

vid Wittsand här i socknen sades en gården på Kyrkudden i sjön. Synes ännu grundningen efter et stort hus, som efter allmän berättelse skal varit kyrka. Det ligger på Östeby ägor. Sådana skola ock hafva varit 2ne i Sundsocken neml. vid By vester om Fryken och emellan Wengsgård och Soneby. Vittsands kyrka antiquit. By Capell Wengsgård d:o

1761 d. 29 junii insinuerade Riksdagsmannen Jöns Nilsson i Kittene hos Ständerna Fryxände Sockens underdåniga ansökning at vid då varande vacance få sin egen pastor af grund at pastoratet var så stort, som detta schema utvisar Ansökning om Egen Pastor.

		Hushåll.	Ståndspers.	allm.	Summa mantal
1760	Fryxende	455.	187.	1774.	1961.
	Lysvik	135.	61.	488.	549.
	Sunne { Gräsmark	843.	366.	2948.	3314.
	Emterviker	223.	60.	1341.	1401.
		1656.	674.	6551.	7225.

Socknen består af 6 mil längd 2 mil bredd, hvarvid Tingberg el. Vingåker åberopades til prejudicat och Comminister Kjellgren blef föreslagen.

verte

detta war förut hos Kongl. Maj:t anmält, som i nåder communicerade saken med Landshöfdingen och Consistorium hwilket sista på en stämma i Gunnarsby genom Befallningsman Dan. Ekman och vice Pastor Sven Kihlman låtit höra de öfriga Sochnarna d. 25 Nov. 1760. Deras swar blef at Pastoratet skulle mista sin ansenlige och godhet, förtjente mån lida, och hjelpa de öfriga Sochnar i Prästegårds byggnad. Consistorium sände swaret in, tilläggandes at Capellans bordet wore underkastadt årlig afgift til Lysviks Capellan och at detta i öfrigit stridde mot Presterskapets Privilegier. Ständerna remitterade saken til Justitie Deputationen, men Lagmannen Anckarsson som nyss et Bugbrä[illegible] i Sochnen för 44 dr Smt skall protesterade in pleno uti samma ton som de förra, med tillägg at en Capellan kan icke bo så wäl wårda själar och

Riksdagm. predika, som en Pastor, d. 30 julii 1761 och Jon Nilsson begärte acten tilbaka ur justit. deput. d. 10. nov.

Om Östmarks Capell.

Östmark. 1765 d. 2 julii inwigdes Östmarks Capell af Prosten Ullholm, biträdd wid altaret af Prosten Joh. Fryxell och Lectorn Er. Curén, samt utom altaret Comm. Kjellgren, Brand, Magn. Frychius och Steckenius alla i närwaro. Texten af Psalm. 84: 2, 3. Jbland 6 til begrafningen Bonden Per Persson 73 år och hans hustru Karin Jonsdotter i Östmark. Han gorde 1731 såsom Riksdagsman sista underdåniga ansökning at få

Riksdagsman bygga Kyrka. 2ne gårdar wille ej i början deltaga med de andra, men begåfwo sig til freds.

W. Ämterwiks Capell.

Protocoller och Inventarier wid Visitationer.

1679 Köpt en Klocka för 303 dr. 5 ö. 8 pgr Smt.
1689 — en d:o — för 259 — 17 — 16 —
1690 war en ny Predikstol med hus öfwer.
1699 Köpt en ny altartafla för 253 dr 6 ö.
1704 — en mässings funt för 40 dr
1755 gjordes en ny Predikstol af Schielström.

Sockne stämms Protocoller.

1744 Pigan Kerstin Olsdr i Bergia har instämt Församlingen om börd af $\frac{2}{7}$ i $\frac{1}{9}$ i hela Bergia, som Kyrkan för sin mantal köpt. Bergia bost.

1745. Landshöfdingen har bewiljat Sochnen genom Bref til Consistorium af d. 25 aug. 1742 at få låna af Kyrkans pgr 2,300 dr Smt til inlösen af $\frac{1}{4}$ i Skattehem. Bergia til Präste boställe; men nu ... ej, men än $\frac{2}{7}$ uti $\frac{1}{9}$ wunnit med saken. d:o

— d. 8 Dec. antog Församlingen Herr Gabriel Morell til adjunct, i stället för Herr Olof Hedén, som nyss af Församlingen war ordenteligen kallad d. 11 jan. 1744, med förbehåll om icke den afledne Hedéns änka besten conserverad. Nu afsade han sig, sedan han fått annan station i Hafnäs. Prästt.

1746 Församlingen hade bytat med Nils Persson i Swens by om jordeparter i Bergia och derpå fått upbud $\frac{17}{1}$. Bergia

1747 Nov. til wintren skal framskaffas materialier at bygga Prästegården.

1748 framwistes Kongl. M:ts Resolution at Pastor bör predika här hwar 6:te Söndag. Men om Pastor nu wille hjelpa något til Prästgårdens byggnad, wille de ej påstå så ofta.

1750 Kyrkowärdarne få ej widare resa omkring at upbära Kyrkoskrudens räntan. Fästingar

Bergia. 1750 d. 2 Dec. voro 2/9 i hela Bergia dalta til prästabostället af 2 nämndemän.

1751 d. 9 junii begärte församlingen ~~att~~ måtte prästen framgent underhålla Bostället, som nu war färdigt.

1758 d. 3 Sept. Dom. Bolnum öfverrannet, i enl. af Häradz rättens utslag d. 16 jan. 1742 gifwa sin Capellan öfwerskottet på lönen en Kappa, så wida Ö. Emtervik lofwar deraf adjunct det samma.

W. Emtervik Kyrkan. Kyrkan härstädes skal wara byggd på en sommar 1673 hwilket årtal ock står på et litet fenster öfwer wästra dörren. Måns Jonsson hete den gubben som först byggde kyrkan, som ock ligger begrafwen under en uprest sten och et järnkors på kyrkogården i S.W. hwilket står han sielf utsedt, litet söder om tornet. Hans Jonsson war 1770 Klockare.

Kyrkan är byggd af trä 47 alnar lång 20 bred. En hustru, Brita i Kitterud har gort sig namn odödligt här i orten, derigenom at hon war den förnämsta som pådref arbetet at det gick fort, med dageligen til arbetsfolket och upmuntrande dem både med ord och wälfägnad.

Ljuskronor äro 3 wackra af mässing den ena förgyld.

Predikstolen lika gjord med den i Gunnarskog.

Altartaflan med förgylda bilder, nattwarden målad på taflan och underskrifwit Joh. 6: 55, 56. Cyborium anno 1699. förgylda Walstäfwer. Lika målad som den i Sunne.

Fenster 3 större på hwar sida 2 d:o under tornet mindre och 2 i wäster öfwer Läktaren som är beskaffen står. Taket hwälft, men omåladt.

Klockorna 2. den större har påskrift: Magister Benedictus Bergius. H. Olof Rave. Stockh. 1676 Joh. Mejer (N denna lär vara gjord åt Nyed.)

den mindre: In Dei gloriam et occidentalis Ecclesiæ Emtervikiæ ornamentum hanc Campanam sumtibus Ecclesiæ uti curavit Fryxdalensium Pastor et Praepos. Mag. Joannes Esr. Holmiæ A. M.DCC.XXXIX. mense Martio. Guten i Stockholm af Jacob Birman.

Tornet är spitsigt och temligen högt. Wälägenheten wacker med utsikt åt Fryken. Sunne Kyrka 1 mil i norr och Ö. Emtervik 1/4 i öster. Landswägen går härifrån från Sunne åt Carlstad.

Kyrkogårdsmuren af sten, kullad och brädskjuten.

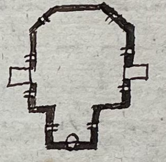

Sådan är kyrkans form af grunden.

Trädgårdar fast icke synnerligen stora, med med äpleträn, finns merendels hos hwar bonde, åtminstone wid hwar gård, som jag sett i Bolnum. Fast man i allmänhet får annorlunda fiera trädgårdar hos allmogen här i hela Häradet, än annorstädes i Wermeland, utom det större trägårdar finnas på åtskilliga ställen såsom i Sundsboln: Lyckeby, Gunnarsby, Rådum, Sundberg, Svineberg, Öjervik, Rotneros och på et af Rotneros torp der en ganska skiön trädgård är, upsatt af en mästare från Westergöthland, som dog för några år sedan 104 år gammal. Här äro äplen, päron, plommon litet kjärsbär och skiön kryddgård. Trädgårdar

aplung — Aplung är en äldsta gård i Sokenen (W. Emtervik) men ehjest hållen Folkeruds gården för äldre och de hen för 200 år sedan uptogs woro stora mattran wäxte i gamla bostaden, hwartil sågs tecken i

digerdöden. — ugnar, tomtestenar, stora åkerlägor och åkerrenar i skogen, samt stora diken som gått ut i sjön aplung. Folket wet gemt berätta at den som senare gången uptog gården hete Olof Olsson (hwarmed och häradsdomboken instämmer) men den första anläggaren skal hetat Folke, hwars efterkommande mäst bodt i Stockholm, till dess en död utsopade folket

Folkungar — och gården kom til förfall. (detta stämmer in på folkungerna, som lära hafft flera gods i Fryxdalen.)

fogdar. — J Kitterud och Tannerud berätter folket at Wermelands fogdar bodt, af hwilka en beskrifs ihjälslagen. (uten tvifwel i Carl Knutssons tid)

aplungs elf — Aplungs elfwen faller hed ut söder om kyrkan i en sjö, norra aplungen, börjar at gå i markeden, och är ej synnerlig stor. den faller S.O. genom en elf ¾ i Södra Aplungen, som sedan genom en elf wid ½ mil går i Fryken.

Ö. Emterviks Sokn

Kyrkan är 36 Aln lång och 17 bred utom wapenhuset bygd oldalad i samma form som den förra, som är i flenaken til kyrkan är af församlingen köpt på

Reliquier. — Predikostol nyd, som i Catholska tiden hörde Sunne Pastor til, och ligger wid kyrkan.

En gammal Catholsk altertafla hänger på norra wäggen. den nu warande är gjord 1700 med wackra förgylda bilder.

Ljusstakar 4 wackra af mässing.

Tornet högt och spitsigt, dock tycks bli något farligt.

Predikstol en gammal sedan 1674, men en ny gjord på församlingens bekostnad 1761 af Isac Schullström

Reliquier — Stenfunt witnar om Påfwedömet.

Klåckorna äro 2. den mindre utan påskrift, ofgammal. den större

Regnante Carolo XI
Episc. M. Erlando Broman
Past. M. Swenone Vigelio
Fusa Holm. a Jacobo Birman
anno 1691.

Söder — At gå då klåckan går och höra Prästens tjud
är intet, när man ej omvänder sig til Gud
Guds Lag och Jamwel wårt å både klappa och
klåcka
Och Evangelii klang mån oss til hjmlen
låcka

Emtan. — Walagensätern wid en mil af Fryken gansla wacker. Elfwen Emtan faller der stray wid in i sjön. hon kommer ur skiärd och mofor N.O ifrån i Sokenen, men tager sin början i Sunne och går förbi icke långt från Rådum.

Reliquier. — Gamla minnelkyrkan har stått et litet stycke söder om den nu warande på gärdet, närmare åt sjön, af denna grund

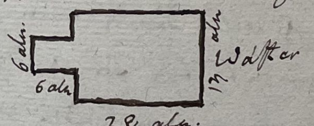

Ex Protocollis. 1685 exstod nytt torn. byggmästaren 135 &c
jernstången 22 &c 16 ß Smt.
1686. 7 A. knappar af Kopper à 8 &c Smt gör 56 &c
25 böcker guld 49 &c målarens för knob
och knappar 36 &c
1690 en ny Klåcka 1 Skpd 12 ℔ 773 &c 28 ß.
1714 gjordt tornet mindre, såsom föderfwat af hwalfpelare.

Afskrift af et original Bref på kalfskin deruti Matthis Bratt bortskänker någon del i Björke i Sund Sokn anno 1500.

Allen the dandhemen, som thetta breff höra, se eller læsa, the bekennandis jach mich, Matthis Brath i Biörkin i Sund sokn medt mith opnæ breff och fullelighæ thüllsthar i mith frii willæ, hiudh jach hänna gifwandh hustrwr, Sigridh Steensdotter och bethaedh for synn fathügh tienst VII aar tienisth: Hwilken fordn betalningh jach nedr erffthæ epther fadher eller modher eller myn syskan, uthen uth aff mynne fathiga tienist: Hwilkendh mich hoppandis tüll alzmectogom güdh, hwar som will rætth deylin mallan güdhij och synne fatighæ siell, ath ther hustrwr inghen oppe tala oppe themæ fordn tienisth. Och kennandis jach mich giffuidh hustrwr mynne güdh dotther, Ingeborgh Yffuarsdotther, en gerningströn nest thet bolaghet, som synnath ær i Biörkin. Thy bidiandis iach alla dandhemen som for lagh och rætth sithia, ath the for güdz skull gömmdis, ath lathe henna ny hindra eller quælia i thenna bethalningh, tagandis lön aff alzmæctogom güdh bade tüll (liff) och siell. Thill ythermer wisso och bædre forwaring bidiandis iach welbÿrdogan mans insigle, Niels

Björke

olsons, Laghman i Wærmelandh, undher mith egüdh insigle. Som skriffuidh ær aran epther Güdz bördh MC. (forte M.D) &c die Apolonie Virginis et martiris.

Secreta absunt.

Afskriften är mig vidimerad tilsänd af Herr Secreteraren Gahm, sedan jag på anmodan låtit Herr Secreteraren Carl Fr. Mennander behålla originalet, hvilket jag i Björke bekom tillika med flera kalfskins Bref 1770. Fernow.

Nils Braths Morgongåfwo Bref på Grusön til Margith Iwarsdr 1480.

Allen the dandemæn som thz bff see eller höra helsser jach Niels Brath a wæpn Dungorande mz thz mith opith bff ath jach hustrw giffwidh mynæ ælskeligha och kæra hustrw Margith Iwarsdotter en gardh liggiandh i gromsherit som hether Grusöön i morghongaffwor mz sin skell och forordh ath eghom wi barn och barn ærff the skule the morghongaffwor wara barnæ modhernn oc ny fædernn en eghom wi ey barn och barn ærff tillsopa the hustrwe the morghongaffwor som epthir androm lifwer. Till ythermer wisso och sanningh saram, the bidz iach hederligist mans insigli mz mijn wndhr thz bff, h. Jon i Gilberghe h. willm i Arswika h. Laurentz i Sund, fadher Kunugs fogutha i Wærmalandh som nw æra

Grusön.

Pastorer: Gilb. Sund, arvika

Fogde.

Borgvik Tingvalla — Thu tiid hedde morghongafuor formunder gifni och lyste war pa Thinghs Hundardagh i Wirmish liggiandes i gilberghe sokn Scriptum Tingwalli in festo apostolorum petri & pauli Anno Domini MCDLXXX.

Originalet häraf är skrifwit på papper och torde således bli med de äldre som finnes i Riket. det är infört i Tom III Sub No   Jag införer det här af den orsak at Nils Brahe skal fått sin fru, som warit en Bagge ifrån Björke, och det således, på sit wis, kan angå Fryksdalen.

Rådeskalleberg. Rådeskallen är et ganska högt berg på Rådum skogen i Fryksände, der man påstår at midnatts Solen skal synas om midsommar. Probsten Fryxell gick en gång dit up med många flera at erfara detta, men moln tog aldeles Solen ur deras åsyn. Härbredewid är ock så Skambs bronn märkelig och bör nogare efterfrågas.

Skambro.

Kymmen. Emedan en del kunnat härstädes nämnt sina bostäder el. Kymmen, torde någon kunna gissa grund dertil, när Herr Josephus anförer i sin Hist. L.1. C.6.
"Japhets sonson Javan hade en Son Chitim
"som intog Chetima (Cypren) hwaraf Ebraerna
"kalla öar och alla ställen som bebyggas wid
"hafwet Chitim, och Grekerna ändrade nam-
"nen efter sit utspråk, at de skulle låta
"så mycket liufligare.

Antonström. Antonströms Stångjärnsbruk af 2 Härdar 731 Skepp 15 ℔ smide på Karlstads wåg, upbygt af Assessor Olof Antonsson efter Privilegier af d.   17

Konung Carl XI donation på Prästegården i Fryxände 1675

Wi Carl med Guds nåde etc. gjöre witterligt att oss hafwa wåra undersåtare, allmogen i Fryxende Sohn och Fryxdals Härad i Wermeland, underligen tillkänna gifwit, huruledes sammastädes än längst afflägne ifrån sin Kyrkoherde på ett somblige hafwa fyra, somblige fem mil till Prestegården, derest hwalken, uthan någon behöfwer Kraft och afflöning på sin bostäng, somblige tider på året, då Kyrkoherden Grundenslundh eller bräcker, fast omögeligt är att få Prästen till sig, utan att de då måste dö bort utan någon tröst, eller Sacraments bruk, i hwilket underdånighet hos oss anhållandes, att bekomma den gamla Kyrkoherdens Prestebohl bem. till ett Cappellansbord i bem. Sohn straxt wid Kyrkan belägen, som på en lång tid hafwer warit bort donerat under lifstids frihet till Quarter Mästaren och dess Son Ernest Höfner, och nu af dess Enka på samma wilkor besittes, atminstone när hennes lifstids frihet expirerar, uppå det de förmedelst detta förslag måge hafwa förhoppning att en gång blifwa utur denna själanöden förhulpne. Detta deras underdåniga anhållande, hafwe Wi i nåder anhört, och af gunst och nåde jämwäl och i ansee-

de till ofwanbe:de Skiäl emellan ofwanbe:de Sochns Fryksände Församling förunna och bewilja, efftersom wi hafwa och i krafft af detta wårt öpna bref hanne förunna och bewilja, det hon förbe:de kyrkiostomprestebohl skall till Cappellansbord under sin kyrkio bekomma och ewärderligen åtniuta, så snart förbe:de kyrkioherdes lifstids frihets måtte expirerar och uphörer. Det wella, som detta angår hafwa sig hörsambligen att rätterätta, utan görandes ofwanbe:de Fryksände församling något hinder, eller men häremot i någon måtto. Till ytter mera wisso haf Wi detta under wår egen Hand underskrifwit och wårt Kongl. Secret betrycka låtit. Datum Stockholm d. 14 octobris Anno 1675.

Carolus

(Locus Sigilli)

Att denna Copia är lika lydande med sielfwa Originalet intygar
Haquinus Rudenius
V. D. Com. i Fryksände och Lysvik.

bref för Fryksände församling på prestebohl Jacob Wattrang

Kongl. Maijts nådiga Resolution uppå 15.
af Fryksdals Härads allmoge i Werme-
land, genom Riksdags fullmäktigen
Jon Nilsson, wid innewarande Riks-
dag i underdånighet, insinuerade sär-
skilta beswär. Gifwen Stockholm i Råd-
kammaren den 19:de Maji 1761.

Det anhålla i underdånighet Fryksände Sochns Innewånare uti ofwanbemälte härad, att, i anseende till wägarnes omständigheter, denna Sochn måtte så skiljas ifrån Fryksdals Pastorat under närwarande ledighet deraf, och bem:te Sochn erhålla kyrkoherde förmånen; såsom ock att de, hwilka äro boende på Östra och Wästra sa kallade Läggarne eller Finskogarne af Fryksände Sochn, måge, för deras aflägenhet skull, få uppbygga ett Capell 2 mil eller mera ifrån Sochnekyrkan till Gudstjenstens åtnjutande hwarje Söndag.

Denna underdåniga anhållan har Kongl. Maijt sedan de underbörande hwaröfwer bliswit hörde, tes Rigtinog och behörigt öfwerwägande komma låtit; och finner i betraktande af åtskilliga förekommande skiäl, betänkeligt, att samtycka till Fryksände Församlings ofwanberörde ansökning i den delen, som rörer dess skiljande ifrån Fryksände Pastorat och en särskild Pastors underhållande. Men hwad ett särskilt Capells uppbyggande, efter församlingarnes begäran, widkommer, will Kongl. Maijt dertill hafwa nu lemnat dess nådiga bifall, så att en särskild

Capellan derwid kommer att förordnas, som af Pastor och den där warande förra Capellanen gemensamt bör lönas: lemnande Kongl. Maij:t till den ändan nu detta nådiga bref och befallning till Consistorium i Carlstad öfwer, att, efter skiäligheten, jämka denna lön; jämwäl och, att, genom tienlige föreställningar, söka förmå Sochnens inwånare, att någon tienlig platts till Boställe för honom upodla och bebygga. Hwilket wederbörande till underdånig efterrättelse länder; Förblifwande Kongl. Maij:t i öfrigt ofwannämnde Sochnens inwånare med nåd och ynnest städse bewågen.

Datum ut supra.

Adolph Friedrich.

(LL)

J. von Düben

Likheten med huswudskriften intygar Lars Hamren.

N:o

Utdrag af Carlstads Consistorii Protocoll hållit d. 17 Februarii 1748.

§. 6.

Uti den twistiga saken emellan Fryksände och Lysswiks församlingar i Fryksdals Pastorat angående Capellans bordet i Fryksände, Prästebol deraf och lönen af Pastore [illegible] hwarandra emedan Lysswiks församling påstår proportionerlig delning och deltagande uti sin Capellan, instälte sig i dag uppå citationen Capellanen Comminister Olof Wallbom, af Lysswiks församling, efter gifwen fullmagt af d. 14 sidstl. Februarii, Nämndemännen Per Olsson i Skäggegård och Måns Jönsson i Sollberg samt Hofrätts Advocaten Petter Loftberg af förenämnde församlings fullmägtige, nu befullmägtigad til deras Advocat och fullmägtige. Å Fryksände församlings wägnar Comminister Johan Kjellgren samt Nämndemännen Jonfrid Per i Östanwik, Olof Olofsson i Bergbacka och Jon Olofsson i Ämmeby. Comminister Kjellgren begärte, att af Comminister Wallbom måtte förklaras, om han wore deltagare i denna twist med Lysswiks församling, hwartil han uppå tilfrågan swarade ja. Hwilket ock berörde församlings fullmägtige bejakade. Sedan nu uppläste woro i Consistorio af bägge parterne förde skriftwäxlingar, jemte och Prostens Mag. Laurent. Hesselgrens ingifne skriftelige förklaring i detta mål, af hwilken finnes att wara den skilnad [illegible] omständigheter, i synnerhet beträffande den så kallade Kyrko-dättren i Lysswik, befans; i anseende til den berättelse, som Fryksände församlings förklaring om den saken innehåller; Til anledning hwaraf, så wäl som annat mera, Consistorium förständigade församlingarnes fullmägtige, huru angelägit det är, at å ömse sidor wilja wara, at ingå med hwarandra en billig och Christelig förlikning uti denna ömtåliga sak, och icke låta det ankomma på någon widlyftig rättegång uti en sådan omständighet, til hwilken ändteligen det icke kunde uteslutas [illegible] kunde förstöra all god samhällighet så emellan församlingarna som sjelfwa Lärarena.

Til

til at försäkrad bättra öfwerwägande detta, blefwo
parterne åtwarnade, at låta sig sjelfwa kunna öfwerens
komma om sättet til den föreslagne förlikningen, och
efter något utrwarande blefwo de åter inkallade
då Löfberg på Lysviks församlings fullmägtig
genom [illegible] hade at berätta, at ingen wiss [illegible]
emedan [illegible] kunnat blifwit träffad, emedan
den Comminister Kjellgren och Fryksände församlings
fullmägtige ej wille eftergifwa och til Comminister
Wallbom och hans efterträdare framgent efterlåta
[illegible] Kyrkoherde hafwa uti löning af Pastore
då [illegible], å andra sidan påstods åtminstone
[illegible]. Comminister Kjellgren protesterade särskilt
at de begärte, det [illegible] hafwa skulle så myc-
ket mindre göra något hinder uti denna saken
bilägganda uti [illegible] och nöjaktighet, som han
den gärna nu och framdeles med Fryksände försam-
lings samtycke, afstår til Wallbom och hans efter-
trädare wid Lysviks församling. Således blef
nu in för Consistorium öfwerens kommit och fast
stält, at uti de detta [illegible] hafwa som Capellan
i Fryksände hittils ensamme af Kyrkoherden at
uppbära, han hädanefter ej skola [illegible]
[illegible] och de öfrige det tilfalla Capellanen i
Lysvik; men deremot afstod sig Lysviks för-
samling med deras Capellan all talan med
framtiden på Capellans bordet i Fryksände.
Och som ingendera af parterne ser något
hade något denna saken [illegible], at på [illegible]
nu, blefwo de samtel. Dimitterade, under
förmaning til en Christelig och stadigwarande [illegible]
skaps iakttagande, samt tilönskan af Guds milda
nåd och wälsignelse ut supra

In fidem protocolli
Bl. Clareen
C. C. N.

Med Originalet lika lydande
intygar Daniel Ekmann

Forsberga masugn är nu ödelagd, men har legat i Lysa- Forsb. masugn i Lysvik
älf på Gjärdserudgör i Lysvik, der och grufwor finns
i ugden, som underhållit honom. Han stod genom
K. Carl XII sista tid obrukelig, men Fersens Dra-
goner underhöllo honom, at få järnet til gjutstycken.
En gammal man wid Rotneros om 100 år, berättade för-
wisso at Gustaf Uggla på Rotneros blef af sin Drå-
gor Capit. Björnberg på Öjervik narrad til detta
grufwe försök och masugns byggnad, som gjorde honom
utfattig och Nackrej fick inlösa Rotneros i Banken. Rotneros
Ibland folkets sägner får jag anföra at jättar Gräsmark Jättar
fordom bott här i orten, hwaraf et par i synnerhet
namngifwes Gö (Gyda) i Jättekärn i Sunne och
Sten gätte i Stensrud och Gräsmarken. Kunskap, at
Sten af Wenersö som omtalas i Bråvalla slag Sten af Venorn
kunnat på lång tid bibehålla sit namn.
Ej [illegible] [illegible] här et par jättestenar å Jättestenar
ömse sidor af sjön Rottnen wid Stensrud
och norr om Gattudjurs gård, dem jättar skolat
kastat til hwarandra. men de måste hafwa
haft owanlig styrka.
Emterviks Sockner hade ingen egen Capellan förr Capellan i Emtervik
än Olof Morell blef 1 förut predikade här
den Pastor och Sunne Capellan omsom
Hensgård i W. Emtervik. på des ägor synes Hensgård
Rudera efter hemman i skogen. Äfwen hafwa Digerdöt
der många [illegible] warit synliga djupt
i jorden, såsom des ägare och flere berättade.
Ifrån denna gård skola Tingvaller här stått. Tingvall.
Den förste, som war Borgmästare i Carlstad,
lärer warit här född. gården ligger ej långt
från Folkeruds gården. se pag. 441. Folkerudsgård

Gräsmark älfvar

Watendrag i Gräsmark.

Rottnaelf kommer i norr ur Norige genom några torp
i Fryxände genom Bråtsjöns-fors der Fryxände bor är och
går derifrån 5/4 til kyrkan och Rottnen vid hemmanet
Wålön. denna sjö 1½ mil lång går i S. ut genom en
strölig elf til forsnäs och Rottne-bruk och i Fryken.
Granån går wäster om Rottna i norr ur Gransjön
½ mil, sedan ½ mil i öster til hemmanet Dalen och så
i Rottn. Kymselfven börjar i Tvällarna åt Gunnar-
skogssidan, så genom sjön kymmen i Ö åt Granån,
så at alla dessa 3 komma tilhopa på en gång i Rottnen.
Borrälfven är ej mer än ¼ lång och faller in i Rottnen
ur wäster och Borrsjön, ¼ S. om Rottnaelf.

Sjöar

Sjöar äro stora och lilla Finnsjön med Krolsjön som
falla i Rottna, mangen går ut Fredros. Gransjön, Kym-
men, Borrsjön och Rottnen äro nämde.
Dessa omtalta älfvar göra genom häftigt flödande
höst och wår stor skada på qvarnar, af hwilka bön-
derna hwar år ha at underhålla, älfwar och ängar. I
sjunnarhet har Rottna gjort, och gör årligen stora,
2 stora jordfall wid hemmanet Granbeck.
I Engsjön på Finnskogen fins Vädring: Löfisk.
Kymmen är 1 mil i N. och S. men älfwen går
ut på Ö. sidan.

längd, bredd.

Socknen är 4 mil lång Ö och W. och på somli-
ga stälen 1, somliga ½ dito bred wid bägge ändar,
der stora Finnskogar äro. I N. är Fryksände
Ö. Lysvik och Sunne, S. Sunne och Mangskog
W. Gunnarskog, der endast finnhemmanet Kyssttorp
skiljer gräsmark från Norige.

No 95 Utdrag ur en gammal kyrko-räkningsbok i Ny

1629 finnes en stor klocka och 2 skrud.
1630 N. Knut Persson til Rud. lefwer 1641, 5. Rud. Roos.
1636 förärad af kyrkan en ko til wälärewördige herr
Brynte Persson i flugun.
N.B. denne Brynte Petri bodde i Prästgården Prästgården
i Ny 1650--66 (se arch. Tom 1. p.)
han reste til Stockholm 1665.
hvar och Lars Timberman för det de arbetat i
kyrkan fått 9½ riksd. Spec. och 1 riksort.
1639 i aug. lät församlingen omstöpa klockan i
Nysäter och gåfwo därtil hwar man kop-
par 4 m. klockstöparna fingo i
arbetslön 5 riksdaler noch koppar 6 ℔.
~~..~~ Brynte i Norsund (Norserud) gaf Norsend
~~till~~ kyrkan en silfsked och Anders i Norsund
2 ℔ Dito.
1640 förärades af ättstilliga til kyrkans byggning.
ufwer så ~~..~~ förr och sedan. mäst penningar
eller spannemål.
Tostebohl, Prästgården, Ona, Fiskevik, Vagge, Kronohemman.
Kroppstad bebos nu alla af bönder.
1649 Germund Olsson befallningsman i Vagge. Vagge.
D. ar målad kyrkan för 16 riksdaler samt
lagat altartaflan och disken.
1654 tilträder Hoffstenius Arvika gård: supra Pastor
1663 gafs ansenligt ad ædificationem Templi.
1664 spåntak och hjärtandet tornet.
1667. nämnes en Gabriel Roos sal i Socknen. adelsman
1672. kyrkobyggaren får 8 riksd.
på Riksdagen gaf K. M. til Nysäters klo-
ckhjelp 30 ℔ Dito, genom herredagsmannen Riksdag
Bengt Torstensons fordrande.
1673 delas stolarna. 12 på hwar sida. herr Jöran
i Norsund gifwer altarduken. Norsend